

TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

**Xalqaro innovatsion universiteti Pedagogika yo'nalishi 2-kurs magistranti
Xurramova Zahro Sirojiddin qizi**

Annotatsiya. Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim jarayonini amalga oshirishda tizimli ishlarni yo'lga qo'yish, talabalarni mustaqil ishlashga o'rgatish ijodiy va ijtimoiy faol, ijtimoiy - siyosiy hayotda mustaqil ravishda o'z o'rnini topa olish malakasiga ega bo'lgan, istiqbolli vazifalarni qo'yish va hal qilish qobiliyatiga ega bo'lgan kadrlarning yangi avlodini hakllantirishga asos bo'ladi. Shunday ekan bu maqolada talabalar mustaqil ishlarini tashkil etishda qo'llaniladigan zamonaviy shakllarini pedagogik muammolarini va ularni hal etish yo'llarini ochishga harakat qilinadi.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, kredit modul, mustaqil fikrlash, tashkilotchilik, kreativ fikrlash.

PEDAGOGICAL FEATURES OF STUDENTS' SELF-EDUCATION ORGANIZATION

Annotation: Systematic work on the implementation of the process of self- education in higher education, teaching students to work independently, creative and socially active, able to independently find their place in socio-political life, new staff with the ability to set and solve future tasks is the basis for the formation of the next generation. There fore, in this article we will try to reveal the pedagogical problems of modern forms used in the organization of self- education of students and ways to solve them. Key words: self-education, credit module, independent thinking, organization, creative.

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasining "Oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning strategik maqsadlari va ustuvor yo'nalishlari" deb nomlangan 3-bobining "Oliy ta'lim bilan qamrovni kengaytirish, oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish" deb nomlangan 1-§ da "Mustaqil ta'lim soatlari ulushini oshirish, talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish, o'quv jarayonida kompetensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o'quv jarayonini amaliy ko'nikmalarni

shakllantirishga yo'naltirish, bu borada o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv uslubiy materiallarni keng joriy etish" masalalarida ta'lim oluvchilarning mustaqil ta'lim olishlari, mustaqil ishlash malakalarini uzluksiz oshirish orqali mutaxassislarining zaruriy kompetentsiyalarini, ijodiy yaratuvchanlik, tadqiqotchilik, mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Bugungi kundagi ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar talabalarni mustaqil fikrlashini rivojlantirish, individual ta'lim traektoriyalariga asoslangan, talabalarda kreativ fikrlash, amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga oid muammolarni bartaraf etishga qaratilgandir. Oliy ta'lim muassasalarida bu vazifalarni amalga oshirishga bosqichma-bosqich o'tish rejalashtirilgan.

Oliy ta'limning asosiy vazifasi o'z-o'zini rivojlantirish, o'z-o'zini tarbiyalash va innovatsiyalarga qodir bo'lgan mutaxassisning ijodiy shaxsini shakllantirishdir. Bu muammoni faqat o'qituvchidan talabaga tayyor shaklda o'tkazish orqali hal qilish qiyin. Talabani passiv bilim iste'molchisidan muammoni shakllantirish, uni yechish yo'llarini tahlil qilish, optimal natijani topish va uning to'g'riligini isbotlay oladigan faol bilim yaratuvchiga o'tkazish zarur. Hozirgi oliy ta'lim islohoti o'qitish paradigmasidan ta'lim paradigmasiga o'tish bilan uzviy bog'liqdir. Shu munosabat bilan shuni e'tirof etish kerakki, talaba mustaqil ishi (TMI) nafaqat o'quv jarayonining muhim shakli, balki uning asosiga aylanishi kerak.

Talabalarning mustaqil ishlarini rejalashtirish va tashkil etishga bag'ishlangan tadqiqotlarda (L.G.Vyatkin, M.G.Garunov, B.P.Esipov, V.A.Kozakov, I.Ya.Lerner, M.I.Maxmutov, N.A.Polovnikova, P.I.Pidkasisty va boshqalar) umumiy didaktik, psixologik, tashkiliy va faoliyati, bu faoliyatning uslubiy, mantiqiy va boshqa jihatlari ko'rib chiqiladi, o'rganilayotgan muammoning ko'p jihatlari, ayniqsa, an'anaviy didaktik rejada ochib beriladi. Shu bilan birga, talabalarning individual qiziqishlari, qobiliyatlari va moyilliklarini hisobga oladigan yaxlit pedagogik tizim bo'lib, mustaqil bilish faoliyatini motivatsion, protsessual, texnologik ta'minlash masalalari alohida e'tiborni talab qiladi.

"Mustaqil ish" tushunchasi ko'p qirrali bo'lib, talabalarning mustaqil ishi muammolari bo'yicha sezilarli darajada pedagogik tadqiqotlar olib borilishiga qaramay, ushbu didaktik jarayonning mohiyati va mazmuniga to'laqonli yondashuv mavjud emas. Bu tushuncha quyidagicha ma'nolarni ifodalaydi:

- Pedagogning bevosita ishtirokisiz talaba topshiriqlarni o'zi bajarishi kerak;

- Fikrlash operatsiyalariga, o'quv materialiga o'z-o'zini yo'naltirish asosida talabning mustaqil bo'lishi talab qilinadi;
- Topshiriqni bajarilish jarayoni qat'iy tartibga solinmagan, topshiriqlarning bajarilish usullari erkin tanlanilishi.

Mustaqil ish - mustaqillik kabi shaxsning muhim xususiyatini shakllantirish vositasi, talabalarning bilish faoliyatini tashkil etish shakli bo'lib, u faollik, fikr mustaqilligi, ijodkorlik, qat'iyat va topshiriqni bajarishda tashabbuskorlikni talab qiladi.

Talabalarning mustaqil ishlarining turli bosqichlarida ularning mustaqilligi oddiy takrorlash, taqlid qilishdan tortib, ijodkorlikka qadar turli yo'llar bilan namoyon bo'ladi. Bajarilgan vazifalarning murakkabligi ortib borishi bilan u paydo bo'ladi, rivojlanadi va murakkablashadi.

Talabanning turli fanlar bo'yicha mustaqil ishining samaradorligi, avvalambor, uning shaxsiy fazilatlar, intizomi, motivatsion munosabatlari, xotira, diqqat, irodaviy sifatlar kabi aqliy sifatlar va boshqalarga bog'liq bo'lsa, unumli mustaqil ishning asosiy shartlaridan biri uning shakllanishi va rivojlanishi hisoblanadi.

Talabalar mustaqil ishining maqsadi - turli manbalardan yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonida ularning shaxsiy rivojlanishini ko'zda tutiadi.. Mustaqil ishlarga darsliklar, o'quv-uslubiy qo'llanmalar, fanlar bo'yicha klassik mualliflarining ilmiy ishlari, monografiyalar, ilmiy maqolalar to'plamlari va ilmiy ma'ruzalar, ixtisoslashtirilgan jurnallardagi ilmiy maqolalar, badiiy adabiyotlar bilan ishlash kiradi. So'nggi paytlarda mustaqil ishlarda elektron shakldagi manbalar (Internet tizimi, kompyuter dasturlari va elektron tashuvchilardagi ma'lumotlar) bilan ishlash katta o'rin egalladi. Talabalarning mustaqil ishlariga insholar, izohlar, tezislar yozish kiradi.

Talabalarning mustaqil ishlarini tashkil qilishda darslik va o'quv qo'llanma bilan ishlash ham tizimli bo'lishi kerak. Bu jarayon uch bosqichdan iborat:

Birinchi bosqichda talaba darslik yoki o'quv qo'llanma bilan tanishadi, mualliflarning ism-shariflariga, izohlarga e'tibor beradi, mazmunini ko'rib chiqadi, mundarija, diagramma, chizmalarni ko'zdan kechiradi, o'zi qiziqqan matnga murojaat qiladi.

Ikkinchi bosqichda talaba darslikni birinchi sahifasidan to oxirgi sahifasigacha alohida varaqlarda majburiy yozuvlar bilan diqqat bilan o'qib chiqadi Ushbu belgilar o'qilgan narsalarni asosiy va ikkilamchi, muhim va ahamiyatsiz, qiziqarli va qiziq bo'lmagan, hodisalarning ta'riflari va tavsiflarini, shuningdek, materialni farqlashning

boshqa mezonlaridan foydalangan holda farqlash imkonini beradi. Bunday holda, eslatmada manba sahifasi va uning nomi ko'rsatilishi shart.

Uchinchi bosqichda kitobning qisqacha mazmuni amalga oshiriladi, eslatmalar asosida material so'zma-so'z yoziladi yoki uning ma'nosi bayon qilinadi, lekin har doim ko'chirma manbaning qaysi sahifasida olinganligi belgilanadi. Bu kelajakda kurs ishlari, ilmiy ishlar yozishda, plagiatdan qochish uchun tezis yozishda yordam beradi.

Talabalarning faol mustaqil ishi faqat jiddiy va barqaror motivatsiya mavjud bo'lganda o'zining ijobiy natijasini ko'rsatadi. Eng kuchli *rag'batlantiruvchi omil* - bu keyingi samarali kasbiy faoliyatga tayyorgarlikdan iborat.

Mustaqil ishlarni faollashtirishga yordam beradigan ichki omillarni quyidagicha tahlil qilinadi:

1. ***Bajarilgan ishning foydaliligi.*** Agar talaba o'z ishining natijalari ma'ruza kursida, uslubiy qo'llanmada, laboratoriya xonasida, nashrni tayyorlashda yoki boshqa usullarda qo'llanilishini bilsa, u holda topshiriqni bajarishga bo'lgan munosabat yaxshi tomonga sezilarli darajada o'zgaradi, bajarilayotgan ishlarning sifati oshadi.
2. ***Talabalarning ijodiy faoliyatda ishtiroki.*** Bu ma'lum bir bo'limda olib boriladigan tadqiqot, ishlab chiqish yoki uslubiy ishlarda ishtirok etish bo'lishi mumkin.
3. ***Muhim motivatsion omil*** - bu intensiv pedagogika bo'lib ta'lim jarayoniga faol usullarni, birinchi navbatda, innovatsion va tashkiliy-faol o'yinlarga asoslangan o'yin mashg'ulotlarini joriy qilishni o'z ichiga oladi. Bunday o'yinlarda faqat qaror qabul qilish ko'nikmalarini egallash emas, balki obyekt haqida bir tomonlama ma'lum bilimlardan ko'p tomonlama bilimga o'tish, uni yetakchi qarama-qarshiliklarni aniqlash bilan modellashtirish mavjud. Ushbu yondashuvdagi birinchi qadam jarayonni yoki vaziyatli o'rganish shakllari, shu jumladan kompyuterlardan foydalanadiganlardir.
4. O'quv fanlari bo'yicha olimpiadalarda, ilmiy tadqiqot yoki amaliy ishlar bo'yicha tanlovlarda ***qatnashish*** va hokazo.
5. Bilimlarni nazorat qilish uchun ***rag'batlantiruvchi omillardan*** foydalanish. Bu omillar, ma'lum sharoitlarda, raqobatbardoshlikka intilishni keltirib chiqarishi mumkin, bu o'z-o'zidan talabaning o'zini o'zi takomillashtirish uchun kuchli ***motivatsion omil*** hisoblanadi.
6. Darsda ham, undan tashqarida ham bajariladigan vazifalarni individuallashtirish, ularni doimiy ravishda ***yangilab turish***.

7. Kuchli tarbiyaviy ish va birinchi navbatda mustaqil ishning rag'batlantiruvchi omili **o'qituvchi shaxsidir**. O'qituvchi talabaga kasb egasi, ijodkor sifatida namuna bo'la oladi. O'qituvchi talabaning ijodiy imkoniyatlarini ochishda, uning ichki o'sishi istiqbollari aniqlashda yordam berishi mumkin va kerak.

Ta'lim muassasasida talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etishning strategik yo'nalishidagi asosiy narsa uning alohida turlarini optimallashtirish emas, balki barcha turdagi darslarda darsda va undan tashqarida talabalarning yuqori faolligi, mustaqilligi va mas'uliyati uchun sharoit yaratishdir

Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim jarayonini amalga oshirishda tizimli ishlarni yo'lga qo'yish, talabalarni mustaqil ishlashga o'rgatish ijodiy va ijtimoiy faol, ijtimoiy -siyosiy hayotda mustaqil ravishda o'z o'rnini topa olish malakasiga ega bo'lgan, istiqboliy vazifalarni qo'yish va hal qilish qobiliyatiga ega bo'lgan kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Olimov Q.T. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. T.; 2017
2. Ziyomuhamedov B., Abdullayeva SH. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. T.: Abu Ali Ibn Sino, 2018.
3. Pedagogik texnologiyalarning rivojlanish tarixi// Kasb-hunar ta'limi. 2018.16-25 betlar.
4. Komarova T.S. O'qitish metodikasi. - Moskva: Ma'rifat, 2019. 160 b